

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут педагогіки
Кафедра педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
на тему: «Організаційно-педагогічні умови взаємодії вчителя початкової школи з
батьками учнів з одинокими сім'ями»

Виконала:

студентка VI курсу, 61 групи

напряму підготовки 8.01010201

Початкова освіта

денної форми навчання

Кісіль Віта Василівна

Керівник: доктор педагогічних наук,
професор Антонова Олена Євгенівна

Рецензент:

кандидат педагогічних наук

Н.В. Шигонська

«Допущено до захисту»

*Завідувач кафедри: доктор педагогічних наук, професор Антонова Олена
Євгенівна*

_____
(підпис)

«_____» _____ 2015 року

Житомир – 2015 рік

ЗМІСТ

Вступ.....	2
Розділ 1. Організаційно-педагогічні засади взаємодії вчителя початкової школи з батьками учнів з одностітних сімей.....	6
1.1. Сучасна сім'я як соціальний інститут: сутність, структура, класифікація.....	6
1.2. Одностітна сім'я: структура, особливості, проблеми.....	18
1.3. Особливості роботи вчителя початкових класів з батьками однієї дитини.....	26
Розділ 2. Педагогічні умови роботи вчителя початкових класів з батьками однієї дитини.....	39
2.1. Діагностика особливостей виховання єдиної дитини в сім'ї.....	39
2.2. Організаційно-педагогічні умови взаємодії вчителя з батьками.....	45
Висновки.....	61
Література.....	63
Додатки.....	67

ВСТУП

Сім'я – головна «комірка» суспільства. Через фізичну й соціокультурну зміну поколінь вона відіграє надзвичайну роль у його життєдіяльності – забезпечує можливість подальшого існування. У родині формується людина – найбільше суспільне багатство. Тут вона народжується і формується як особистість [9, с.112].

Як соціальний осередок суспільства, сім'я задовольняє найважливіші його потреби – особистісні, загальносімейні (групових), відтворення населення. Звідси і впливають основні функції сім'ї: репродуктивна, економічна, виховна, комунікативна, організація довкілля та рекреаційна.

Репродуктивна функція сім'ї полягає у відтворенні життя, тобто в продовженні людського роду, народженні дітей. Вона включає в себе елементи всіх інших функцій, оскільки саме сім'я бере участь не тільки в кількісному, але й у якісному відтворенні населення. Це, перш за все, пов'язано із залученням нового молодого покоління до культурних, історичних і наукових досягнень людства, з підтримкою його фізичного та морального здоров'я, а також із запобіганням відтворення в нових поколіннях різного роду біологічних аномалій.

Проте останнім часом сім'я майже не виконує репродуктивну функцію. Рідко можна побачити багатодітну сім'ю, але й родини з двома або більше дітей існують як виключення. Найчастіше молоді сім'ї обмежуються однією. Але чи так добре, якщо в сім'ї зростає єдина дитина?

Одна дитина в сім'ї вимагає підвищеної уваги до себе, починає відчувати себе головною. Батьки намагаються максимально приділяти їй свій вільний час і увагу, виконуючи всі її бажання та примхи. Бабусі й дідусі не дають своєму єдиному онуку кроку зайвого ступити без їх допомоги, оточують своє улюблене чадо гіперопікою, що, в кінцевому результаті, дуже часто призводить до дитячих страхів.

Проте це не всі труднощі, з якими стикаються такі які родини. Досить часто дитина відчуває себе самотньою, позбавленою спілкування. Як

наслідок, в підлітковому віці починає відчувати самотність, непотрібність, неповноцінність.

Школа, як не менш важливий соціальний інститут, де також формується дитяча особистість, повинна запобігти виникненню таких проблем. Починати виховну роботу необхідно вже з шкільного віку, і не лише з дітьми, але й з їх батьками. Саме тому взаємодія вчителя початкових класів з батьками, у яких одна дитина є досить складною і недостатньо вивченою, але – актуальною в наш час.

Виходячи з актуальності, суспільного значення проблеми і враховуючи потреби практики виховання дітей з однодітних сімей у взаємодії сім'ї і школи та недостатню її дослідженість, ми визначили тему дослідження так: «Організаційно-педагогічні умови взаємодії вчителя початкової школи з батьками учнів з однодітних сімей».

Проблема взаємодії вчителя і батьків до 80-х років ХХ ст. залишалася мало дослідженою вітчизняними та зарубіжними науковцями, а останніми роками визначилася однією з найбільш актуальних. Це зумовлює потребу у виявленні, науковому розробленні та апробації ефективних способів організації взаємодії педагога та батьків у навчально-виховному процесі. Розв'язання цієї проблеми започатковано дослідниками країн СНД (Ш.Амонашвілі, В.Виноградовим, В.Чередовим, Г.Цукерман) та вітчизняними науковцями (Т.Башинською, О.Кіліченко, В.Міляєвою, О.Савченко, В.Тименко) [27, с.71].

Проблема однодітних сімей ще не стала системою вивчення у педагогічній науці. Основні методологічні, теоретичні та наукові напрями проблеми життєдіяльності сучасної сім'ї відображені в працях О.Богданової, І.Беха, В.Білоусої, В.Бондаревської, Л.Виготського, М.Болдирєва, О.Киричука, А. Макаренка, Г.Костюка, С.Максименка, Б.Ступарика, М.Стельмаховича, В.Сухомлинського, К.Ушинського, М.Шиловой та ін.

Проблемою виховання єдиної дитини в сім'ї цікавилися також А.Макаренко, Е.Нетер, В.Сухомлинський. Вони акцентували увагу на

можливості утвердження в ній таких деструктивних дій, як надмірна вимогливість, гіперопіка, егоцентричне виховання. У однієї дитини частіше, ніж в інших типах сімей, можуть розвиватися егоїзм, збідненість емоцій, безвідповідальність, непоступливість, несамотійність, вироблятися посилена увага до свого фізичного самопочуття тощо (прояви насильства).

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що взаємодія сім'ї з вчителем початкової школи досліджується як процес спільної діяльності, який ґрунтується на погодженні мети, методів, форм сімейного виховання з вихованням у загальноосвітньому навчальному закладі [27, с.72].

Об'єктом дослідження є взаємодія вчителя початкових класів з батьками учнів.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи та організаційно-педагогічні умови взаємодії вчителя з батьками однієї дитини.

Мета дослідження – обґрунтувати і визначити організаційно-педагогічні умови, а також ефективні форми та методи роботи вчителя початкових класів з батьками, у яких одна дитина.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати педагогічну, психологічну, методичну літературу з проблеми взаємодії вчителя початкових класів з батьками школярів, які мають одну дитину.
2. Вивчити стан проблеми у практиці роботи вчителя початкових класів.
3. Розробити пропозиції вчителям щодо роботи з батьками школярів.
4. Експериментально перевірити запропоновані рекомендації.

Для досягнення мети дослідження використовували такі методи:

- теоретичні – аналіз психолого-педагогічної та соціологічної літератури, методи узагальнення;
- емпіричні – спостереження, опитування, анкетування, бесіди з батьками, учнями, вчителями, аналіз продуктів творчої діяльності учнів;

- педагогічний експеримент.

Теоретичне значення: ознайомлення з особливостями сучасної сім'ї, її типами, детальніше описати однодітну родину, її структуру, проблеми, та ефективні шляхи взаємодії вчителя початкових класів з батьками однієї дитини.

Практичне значення: магістерська робота може використовуватися у роботі вчителя початкової школи. Результати дослідження можуть застосовуватись у процесі підготовки майбутніх вчителів та у процесі підвищення кваліфікації фахівців у Інституті післядипломної освіти.

Публікації: результати дослідження знайшли своє відображення у науковій статті «Особливості взаємодії вчителя початкових класів з батьками учнів, які мають одну дитину», опубліковані в збірнику науково-методичних праць «Професійна підготовка фахів у системі неперервної освіти» Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Структура роботи: магістерська робота складається із вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку літературних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Аналіз педагогічної, психологічної та методичної літератури засвідчив той факт, що сім'я є головним інститутом виховання дитини.

Сучасні родини класифікують за низкою ознак: з огляду владних відносин, за способом планування сімейного життя, за національним складом тощо. Дж.Бернард та Л.Томпсон пропонують типологію сім'ї з восьми стадій, кожна з яких відрізняється тривалістю, інтенсивністю та змістом.

Розглядаючи сучасну сім'ю, можна визначити ряд тенденцій її розвитку, головною з яких є зниження рівня народжуваності. Збільшення одnodітних сімей спричинене низкою факторів: зайнятість подружжя, зростання матеріальних витрат на виховання, егоїстичне прагнення батьків «пожити для себе». А.Коваль виділяє такі типи одnodітних сімей: класична, змішана, неповна, материнська, прабатьківська. Рішення батьків обмежитися однією дитиною позначається на його вихованні, розвитку характеру та формуванні особистості.

Єдина дитина в родині має ряд переваг та недоліків. Як правило, вона виявляється більш емоційно стійкіша ніж інші діти. Їй приходитьсЯ переборювати більше труднощів, щоб придбати психічну рівновагу. Досить часто відчуває себе самотньою, самотньою. Батьки, які мають одну дитину, приділяють їй надмірну увагу, занадто піклуютьсЯ про неї. Щоб уникнути вищезазначених проблем, батькам необхідно тісно співпрацювати з вчителем їхньої дитини.

Процес налагодження взаємодії з сім'єю буде ефективним за дотриманням педагогом психолого-педагогічних правил та вимог. До них належать: заходи для підвищення авторитету батьків, довіра до їх виховних можливостей, педагогічний такт, неприпустимість необережного втручання в життя сім'ї, мажорний настрій при вирішенні проблем виховання. Вчителю необхідно пам'ятати, що батьки однієї дитини вимагають більше уваги, консультацій, ніж багатодітна родина.

Під час експериментального дослідження були виявлені проблеми у вихованні єдиної дитини, труднощі у співпраці батьків з вчителем та причини, через які сім'я обмежується народженням однієї дитини. Дослідження будувалося на основі технології педагогічної взаємодії Володимира Володимировича Капелюка, яке включало три послідовних рівні: пропедевтичний, діагностичний та корекційний. Були описані умови взаємодії вчителя початкових класів з однодітними сім'ями, подано рекомендації батькам у вихованні єдиної дитини та ідеї вчителю для залучення батьків до співпраці. Також були рекомендовані традиційні та нетрадиційні форми ефективної співпраці вчителя та батьків, зокрема: збори батьків, тренінги, круглі столи тощо.

Аналіз результатів дослідження засвідчив позитивні зміни у виділених нами проблемах. Завдяки новим формам роботи, батьки стали більше цікавитися життям їхньої дитини та класу в цілому. Родина віднайшла нового союзника у вихованні в особі вчителя, стала більше довіряти йому, звертатися за порадами та допомогою. Ці факти підтверджують ефективність технології В.В. Капелюка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексєєнко Т.Ф. Молода сім'я у сучасному виховному процесі // Педагогіка і психологія. – 1999. – №4.с.71-73.
2. Батьківський авторитет// Відкритий урок. – 2009. – №5. – С.70-71.
3. Бех І. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології// Педагогіка і психологія. – 1999. – № 3. – С. 5-14.
4. Виноградова Т.М. Взаємодія батьків та педагогів – необхідна умова для виховання нового покоління/ Т.Виноградова//Завуч. – №8 (266). – 2006. – С.4.
5. Вовчук І. Форми взаємодії класного керівника та сім'ї// Відкритий урок. – 2009. – №5. – С.75.
6. Воликова Т.В. Учитель и сім'я. – Москва, 1987.
7. Вернигора Т.І. Особливості проведення консультацій класним керівником//Класному керівнику. Усе для роботи. – 2014. – №10. – С.2-5.
8. Галузинский В.М. Педагогіка: теорія та історія. – К.:Либідь, 2001. – 312 с.
9. Дворецька Г.В. Соціологія. Навч. Посібник. – К.:КНЕУ, 2001. – 472 с.
10. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
11. Дякова А. С. Методи роботи школи з батьками. Інтернет ресурс: <http://dorobok.edu.vn.ua/article/view/599>.
12. Йовенко Л. Суспільство і сім'я: сучасні проблеми родинного виховання // Рідна школа. – 2005. – №2. – С. 40-48.
13. Калениченко Н. Проблема сім'ї та сімейного виховання в Україні (20-ті роки ХХ ст.) / Н. Калениченко // Шлях освіти. – 1997. – №4. – С. 47-51.
14. Капелюк В.В. Формування особистості підлітка в однодітних сім'ях. Дисертація. – Ж., 2007. – 203 с.
15. Капська А.Й. Соціальна педагогіка. – К., 1999. – 112 с.

16. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: Навчально-методичний посібник. – К.: УД ЦССМ, 2001. – 220 с.
17. Кодола Л.Ф. Заповіді батькам//Шкільна бібліотека. – 2006. – №7. – С.99-100.
18. Козел В.В. Одностітня сім'я як середовище соціального виховання. Електронний ресурс: <http://studentam.net.ua/content/view/7346/97/>.
19. Коваль А.Г. Соціальна педагогіка. Соціальна робота: Навч. Посібник / А.Г. Коваль– К.: ІЗМН, 1997. – 254 с.
20. Конвенція про права дитини // Дитинство в Україні: права, гарантії, захист: Збірник документів. – К.: Столиця, 1998. – С. 13 - 41.
21. Конончук А. Соціальна ситуація формування особистості молодшого школяра в сім'ї / А. Конончук // Вісник Прикарпатського університету. Серія «Педагогіка». – Івано-Франківськ, 2001. – Вип. 6. – С. 149-153.
22. Консультування сім'ї: методичні поради для консультування батьків. / За ред. В. Постового. – К.: ДЦССМ, – Ч. 2. 2003. – 303 с.
23. Корміна Л.І. Узаємодія школи та сім'ї в системі особистісно орієнтованої освіти. Інтернет ресурс: http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/529/1/Kormina_L.pdf.
24. Корнієнко С. Сім'я і школа – одна родина//Початкова школа. – 2011. – №10. – С.48-50.
25. Котелкіна Г. Інтерактивні форми роботи з батьками// Відкритий урок. – 2009. – №4. – С.69-71.
26. Кравченко Г. Сучасна сім'я у вимірі її вартості//Рідна школа. – 2002. – №1. – С. 15-17.
27. Лященко М. Взаємодія батьків та педагогів – необхідна умова для виховання нового покоління//Рідна школа. – 2011.– №11. – С. 71-74.
28. Макаренко А.С. Книга для батьків. – К.:Радянська школа, 1980. – 327 с.

29. Мойсеюк Н.Е. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К., 1999. – 350 с.
30. Мороз В.В. Як батьківські збори перетворити на збори батьків// Виховна робота в школі. – 2014. – №9. – С. 13-17.
31. Навчання і виховання учнів: Методичний посібник для вчителів // Упор. О.Я. Савченко – К.: Видавництво «Початкова школа», 2004. – С. 345-378.
32. Новий тлумачний словник української мови в трьох томах/укладачі В. Яременко, О.Сліпушко. – вид. 2-ге, виправл. – К.: Аконіт, 2003. – Т. 3. – 862 с.
33. Петік Ю. Співпраця класного керівника з батьками//Відкритий урок. – 2009. – №5. – С.72-75.
34. Райгородский Д.Я. Практическая психодіагностика. Методика и тесты. – Издательский дом «Бахрах-М», 2002. – 668 с.
35. Родинне виховання: Школа і сім'я – виховуємо разом / упоряд. О.Хромова, Т.Бишова. – К.: Шкільний світ, 2007. – 245 с.
36. Сімейний кодекс України // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 44. – С. 5.
37. Слюсаренко О. Конфлікт: батьки – вчителі/ О.Слюсаренко// Золотінська толока. – 2017. – с.10-11.
38. Типи сімей у сучасному суспільстві//Відкритий урок. – 2009. – №5. – С.69-70.
39. Теорія і методика професійної освіти. Навчальний посібник. За ред. З.Н. Курлянд.
40. Философская энциклопедия в 5 т./под ред. Ф.В.Константинова. – М.: Сов. Энцикл., 1970. – Т.5. – 740 с.
41. Харчев А.Г. Исследование семьи: на пороге нового этапа// Социологические исследования. – 1986. - №3. – С.24-27.
42. Чуб Н.В. Спілкування з важкими батьками. Як не дати загнати себе в кут// Класному керівникові. Усе для роботи. – 2013. – №11. – С. 52-55.